

Алекса М. Поповић¹

Универзитет у Нишу

Филозофски факултет^{2**}

Департман за историју

<https://orcid.org/0000-0002-9930-8966>

ДОСИТЕЈ У ЛИСТУ *ALLGEMEINE LITERATUR-ZEITUNG* 1785. И 1811. ГОДИНЕ

У раду се доноси критички приређен текст приказа раних дела Доситеја Обрадовића, објављеног 1785. и текст некролога објављеног 1811. године у листу *Allgemeine Literatur-Zeitung* (Ойшйи књижевни лист). Рана рецепција Доситејевог дела, управо дела његовог лајпцишког опуса, кључног за формирање Доситеја као списатеља, примећује се у приказима објављеним непосредно након објављивања поменутих дела. Такође, значај Доситеја као списатеља међународног угледа огледа се и у објављивању вести о смрти у једном од најугледнијих и најутицајнијих књижевних часописа на немачком језику прве половине деветнаестог века. После стратешких, војнополитичких, економских тема, овиме је број „српских“ тема у штампи немачког говорног подручја проширен и на српску литературу.

Кључне речи: Историја штампе, културна историја, историја књижевности, Доситеј Обрадовић, XVIII век

1. Уводна студија

Епоха просветитељства доноси, између осталог и идеал човека као личности ослобођене ауторитета догме, слободне да управља сопственом судбином, критички промишља и, у складу са идеалом којем тежи, (пре)обликује себе и свет. Просветитељски принципи подразумевају и демократизацију знања, праћену ширењем система јавног образовања, при чему дидактичка литература заузима значајно место. Бујање идеја у епохи просветитељства је, између осталог повезано и са развојем штампе и процватом других облика јавног живота. (KASIRER 2003: 10, 174-175; GRBIĆ 2019: 96; MARKOVIĆ, POPOVIĆ, 2022: 102-103; POPOVIĆ, MARKOVIĆ 2022: 207-221). Штампарска делатност у Светом Римском Царству је током XVIII века доживела значајан развој. Кроз XVIII век се у земљама Светог Римског Царства бележи процес сазревања јавног мњења и пораст броја читалаца и рецепијената штампе. Крајем века је око 25% становништва спадало у читалачку публику. Градови царства били су центри штампарства и дистрибуције штампаног материјала. Уређивачку политику одређивао је издавач (најчешће, уједно и власник штампарије), чиме је утицао на уобличавање јавног мњења. (ĐORĐEVIĆ 2023a: 9,

¹ aleksa.popovic@filfak.ni.ac.rs; ORCID 0000-0002-9930-8966.

² Ово истраживање подржало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор бр. 451-03-137/2025-03/ 200165).

15; ĐORĐEVIĆ 2023b: 75). Управо ширење читалачке публике у читавој Европи, а од средине XVIII века и ширење српске читалачке публике, доприноси широкој рецепцији Доситејевог дела: *Писма љубезном Хараламџију, Живоџа и њикљученија и Совјетџа здравајо разума*, на почетку његовог књижевног рада. Већ рецензија Доситејевог дела у *Hallische Neue Gelehrte Zeitung* је изашла прва рецензија неког дела српске књижевности и српска књижевност представљена средњоевропској публици. (GRBIĆ 2012: 22; ŽIVANOVIĆ 2017: 12).

У основним тачкама, Доситеј доследно следи тежишта европског просветитељства. Основни његов програм се заснивао на неговању и ширењу науке, првенствено науке о моралу, који, према, Доситеју, произилази из знања и искуства, те је дидактичка литература и учење на примерима врло значајно у његовом стваралаштву. Његов програм представља „прилагођен, према публици саображен наук“. Адаптација и културно прилагођавање оригиналних текстова је било обележје рада српских просветитеља. Књижевник и етичар, управо морализатор, два су вида испољавања Доситејевог књижевног рада. (ČURČIĆ 1988: 232). Утицај Еберхардовог рада, најизраженији у *Совјетџима здравајо разума*, осећа се у Доситејевом делу, али је управо прилагођен потребама српске публике. Доситеј је настојао да у *Совјетџима здравајо разума* пренесе суштину дела Јохана Еберхарда *Sittenlehre der Vernunft* и *Vorbereitung zur naturalischen Theologie*. (MATICKI 2010: 73-103; MARKOVIĆ, POPOVIĆ 2022: 103-104; GRBIĆ 2016: 45, 47, 265-267, нап. 83, 89-90; GRBIĆ 2023: 135-136).³

У првом, програмском делу, *Писмо љубезном Хараламџију*, Доситеј је објаснио намере и програм књижевног рада и друштвеног ангажовања. (GRBIĆ 2012: 17) Дело је завршено у Лајпцигу, 13 (=24) априла 1783. године и штампано код Јохана Готлиба Емануела Брајткопфа⁴, у Лајпцигу, који је за Доситеја урадио врло лепу графичку опрему књиге и излио одговарајућа ћириличка слова (нпр. слово „ћ“). Доситеј је са Брајтхофом склопио и уговор о штампању *Живоџа и њикљученија*, 18. августа 1783., које је завршено до краја октобра 1783. године. Наредне године, код истог издавача, објављена је и збирка есеја *Совјетџи здравајо разума*. Ова три дела чине „лајпцишки опус“ Доситеја Обрадовића. (ČURČIĆ 1988: 233, 237-238; GRBIĆ 2012: 21; GRBIĆ: 2016: 33-34). „Објављивањем кључних дела свог опуса што оригиналних што преведених сам постане не пасивни него делатни просветитељ.“ (GRBIĆ 2016: 13-14).

*

Рана рецепција Доситејевог дела, управо дела његовог лајпцишког опуса, кључног за формирање доситеја као списатеља, примећује се у приказима објављеним непосредно након објављивања дела⁵, а значај Доситеја као списатеља међународног угледа потврђен је објављивањем вести о смрти у једном од најугледнијих и најутицајнијих књижевних часописа на немачком језику прве половине деветнаестог века. На овом месту донет је текст приказа објављеног 1785. и некролога објављеног 1811. године у листу *Allgemeine Literatur-Zeitung*.

³ Опширније видети: Johann August Eberhard (1739-1809), (EB, 841).

⁴ Опширније видети: Johann Gottlob Immanuel Breitkopf (ADB 1876: 296-302).

⁵ Видети горе у тексту.

Књижевни лист *Allgemeine Literatur-Zeitung* покренут је 1785. године у Јени, са циљем да пружи преглед актуелне књижевне продукције и да критички испрати књижевни рад у текућем периоду. Оснивачи су били издавач Фридрих Јохан Бертих⁶, професор из Јене Кристијан Готфрид Шиц⁷ и књижевник Криштоф Мартин Виланд⁸. У почетку, *Allgemeine Literatur-Zeitung* је излазио тромесечно, али је током постојања мењао уреднике, периодичност, обим и цену. Први бројеви часописа индексирани су у *Allgemeines Repertorium der Literatur* (ARL 1793). Године 1803., из Јене је пресељен у Хале, где ће излазити до гашења 1849. године. Током свога постојања, *Allgemeine Literatur-Zeitung* био је један од најутицајнијих књижевних часова на немачком говорном подручју.⁹

Први текст (Anonim, *Vermischte Schriften*, Allgemeine Literatur-Zeitung vom Jahre 1785. Erster Band. Januar, Februar, März. Jena, in der Expedition dieser Zeitung und Leipzig, in Commiss. In der Joh. Gotfr. Müllerischen Buchhandlung., №12, Sonnabends, den 15ten Januar 1785., 55-56.¹⁰) је приказ (или пре - препорука) два дела Доситеја Обрадовића: *Живоџа и њикљученија* и *Совјетџа здравајо разума*. На сáмом почетку је одато признање Брајткопфовој штампарији (као једној од најзначајнијих „у Немачкој“), која је свој углед оправдала и тиме што је речена Доситејева дела издала одговарајућим писмом, ортографијом и опремом (начином - *Art*). Потом је укратко изнет главни предмет *Живоџа и њикљученија*, при чему је истакнута дидактичка, поучна функција овога дела. Нарочито је похваљена Доситејева ерудиција и просветитељско образовање. Доситејева ерудиција потврђује се у *Совјетџима здравајо разума*, где се Доситеј угледа на „...друге најбоље (курзив А.П.) савремене писце...“ и укратко се набрајају теме обрађене у овом делу. Нарочита пажња поклоњена је посвети *Совјетџа...*, (генералу Зорићу) и наглашава благодан став према руској царици након припајања Крима 1783. године, што је у оновременој Европи изазвало значајну пажњу. Приказ се завршава запажањем (испоставиће се - тачним) да је у оба приказана дела наговештен наставак, али да је, због одласка Доситејевог у Француску, то мало вероватно.

Други текст (Anonim, [Literarische Nachrichten, I. Todesfälle] Allgemeine Literatur-Zeitung, vom Jahre 1811., Zweiter Band. May bis August, Halle, in der Expedition dieser Zeitung, und Leipzig, in der Königl. Sächs. Privil. Zeitungs-Expedition, 1811. Jahre 27ten, №224, Sonnabends, den 17. August 1811. 847.¹¹) доноси кратку информацију о преминућу Доситеја Обрадовића, у којој се истичу његови труд и заслуге на пољу народног просвећивања. Иако не довољно прецизно, Доситеј се исправно представља као високи чиновник устаничке Србије.¹²

6 Опширније: Friedrich Johann Justin Bertuch (1747-1822), (ADB 1875: 552):

7 Опширније: Christian Gotfried Schütz (1747-1832), (NDB 2007: 660f).

8 Опширније: Christoph Martin Wieland (1733-1813), (ADB 1897: 400-419).

9 Опширније о часопису: MATUŠEK 2004.

10 Доступно на https://zs.thulb.uni-jena.de/receive/jportal_jparticle_00024814, (на дан 25. јуна 2025). [Sammelrezension zweier Schriften von D. Obradovic.] Rezensiert werden: 1. Obradovic, D.: Zivot i prikljucenija. Njim istym spisana i izdana. Leipzig: Breitkopf [s.a.] 2. Obradovic, D.: Soveti zdravago razuma. Leipzig: Breitkopf 1784.

11 Доступно на <https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb10502046?page=442,443> (на дан 25. јуна 2025).

12 Наведен је као министар културе и иностраних дела, мада је, заправо, био „попечитељ

Иако речени текстови информације више но рецензије, они имају значај за науку, будући да је у првом делу Доситеја Обрадовића, непосредно након приказа у листу *Hallische Neue Gelehrte Zeitung*¹³ уврштено у главни ток књижевне продукције средњоевропског просветитељства. (GRBIĆ 2016: 442, нап. 1082-1084).

Рецензија из *Allgemeine Literatur-Zeitung* 1785. је објављена у публикацији *Досијеј и Европа* (IVANIĆ 2011: 19-20, 209-210)¹⁴, док је Драгана Грбић објавила факсимил односних страница часописа. (GRBIĆ 2016: 552, 571). Некролог се први пут објављује у домаћој историографији. На овом месту се доноси текст рецензије и некролога на немачком и српском језику. При транскрипцији је испоштована граматика оригиналног текста, али је ортографија промењена утолико што је, ради лакшег читања, „f“ замењено са „s“.

2. Транскрипција и превод

2.1. Транскрипција: *Allgemeine Literatur-Zeitung* 1785.

Leipzig: Die Breitkopfische Druckerei, welche sich wohl vor allen in Deutschland an Mannigfaltigkeit der Schriften auszeichnet, hat seit dem vorigen Jahre auch einige besondere verfertigen lassen, womit sich eine eigene National-Literatur für die weltläufigen slawonisch-servischen Länder anfängt, die bisher bloss einige Erbauungsbücher oder mit lateinischer Schrift auf mancherley unschickliche Art gedruckte Bücher hatten. Die Gelegenheit und den Urheber davon eiget das erste mit diesen meistens russischen Buchstaben gedruckte Werkchen: *Zchiwotj i Prikljutschenia Dimitria Obradowitscha nimj istim isdatj*, (Leben und Schickfale D. Obradovitsch von ihm selbst herausgegeben) 144. S.gr.8. Er erzählet seine Familienumstände, Werandungen in Dalmatien, Griechenland, nach Smyrna und Italien bis zur Einkleidung als Mönch. Aber die Geschichte ist zum unterrichtenden Roman verarbeitet, der zur Aufklärung und Abstellung mancher Kirchen-Missbräuche und Aberglaubens jener Völker von vortreflichem Nutzen seyn kann. Man muss sich freuen zu finden, wie der Verfasser besonders auch seinen geistlichen Brüdern und Oberrn manche treffende Lehre giebt, doch alles in einem gefälligen Tone. Denn er hat nächst den alten Griechen auch Fenelon, Marnontel, Richardson u.a. der besten Neuern gelesen und weiss ihnen mit Geschmack nachzuahmen. Eben das zieget er auch in einer andern schrift unter dem Titel:

Soweti sdrawago rasuma (Räthen der gefunden Vernunft) 784. 128. S.gr. 8. Diese ist dem Russisch kaiserlichen Generalmajor Soritsch zugeeignet und enthält verschiedene Abhandlungen aus der Sittenlehre und Philosophie des Lebens von der tugend, om Laster, von der Liebe u.d.g. Zugleich sind einige riefe mit eingerückt und kleine Gediche, unter welchen vorzüglich S. 18. eins auf die neueste Erweiterung des Russischen Reichs zu Verbreitung der Aufklärung ein so würdiges als treggendes Lob der Kayserin enthält.

Beyde Bücher führen die Ausschrift: erster Theil, und lassen also noch eine

просвешченија“.

13 *Hallische Neue Gelehrte Zeitung*, 4. Stück vom Jahr 1784, (10. VI 1784), 366. (GRBIĆ 2016: 441, нап. 1079-1081).

14 Предраг Јашовић је, вероватно омашком, сместио овај текст у „Јењске књижевне новине (Jenaer „Literatur Zeitung“)“. (JAŠOVIĆ 2007: 36). Лист *Jennaische Allgemeine Literatur Zeitung* излазио је у Јени од 1804. до 1841. године и био један од конкурентских листова *Allgemeine Literatur-Zeitung*, који је из Јене пренет у Хале претходне, 1803. године.

Fortsetzung erwarten, die aber wohl nicht sogleich folgen wird, weil der Verfasser nach Frankreich gegangen ist um sich noch geschickter zum Privatlehrer und Erzieher in einem vornehmen Hause seines Vaterlandes zu machen.

2.1.1. Превод на српски језик: Allgemeine Literatur-Zeitung 1785.¹⁵

Лајпциг: Брајткопфова штампарија, која је можда најистакнутија у Немачкој по својој разноврсности публикација, такође је прошле године објавила неколико посебних дела, чиме су славјано-српске земље, које су до сада имале само неколико поучних књига или књига штампаних латиничним писмом на разне неприкладне начине, учињене у књижевности светски познатима. Аутор је, углавном, могао до тада да се служи и своја дела штампа већином руским словима¹⁶: *Живот и прикљученија Димитрија Обрадовића, њим истим издати*, [*Zchiwotj i Prikljutscheniga Dimitria Obradowitscha nimj istim isdatj*, (Leben und Schickfale D. Obradowitsch von ihm selbst herausgegeben)] 144 стране 8⁰. Он (у овом делу, А.П.) износи своје породичне прилике, путовања у Далмацију, Грчку, Смирну и Италију, до огртања монашке ризе. Прича је изложена у облику поучног романа, који може бити од велике користи у разјашњавању и отклањању многих црквених злоупотреба и сујеверја тих народа. Видећи како аутор нуди многе поучне савете, посебно својој духовној браћи и претпостављенима, а све то благим тоном, мора се изразити задовољство; јер (је аутор, А.П.) поред делâ старогрчких, читао и Фенелона¹⁷, Мармонтела¹⁸, Ричардсона¹⁹ и друге најбоље савремене писце и зна како да их са укусом следи. Управо то показује у другом делу под насловом:

Совјетии здраваіо разума [*Soweti sdrawago rasuma* (Räthen der gefunden Vernunft)] 784. 128 страна 8⁰. Ово је посвећено руском царском генерал-мајору Зорићу²⁰ и садржи разне расправе о моралном учењу и филозофији живота, о врлини, пороку, љубави итд. Истовремено, унео је и писма и кратке песме, међу којима је и она на 18. страни, о најновијим стечевинама Руског царства и ширењу просвете садржи достојну и инспиративну похвалу царици.²¹

Обе књиге садрже ознаку „Први део“ и тиме указују на наставак, који, међутим, вероватно неће уследити одмах, пошто је аутор отишао у Француску, тежећи томе да постане један од најобразованијих приватних учитеља и васпитача у грађанским кућама свога рода.²²

2.2. Транскрипција: Allgemeine Literatur-Zeitung 1811.

Am 7. April starb zu Belgrad *Dosithei Obradowitsch*, Senator und Minister des Cultus und der auswärtigen Angelegenheiten, der sich um die Servische Nation dur

¹⁵ Прев. А.П.

¹⁶ В.: ČURČIĆ 1988: 232-234.

¹⁷ Франсоа де Салињак де ла Моте Фенелон (François de Salignac de la Mothe-Fénelon), 1651-1715.

¹⁸ Жан-Франсоа Мармонтел (Jean-François Marmontel), 1723-1799.

¹⁹ Самуел Ричардсон (Samuel Richardson), 1689-1761.

²⁰ Генерал мајор Симеон Гавриловић Зорић (Неранџић) (Семён Гаврилович Зорич), 1743-1799.

²¹ Мисли се на руско припајање Крима, 19. априла 1783. године, у време Катарине II Александровне Романове (1762-1796).

²² Ова претпоставка приказивача показале се тачном - и поред бројних других дела која је објавио за живота, Доситеј није објавио наставак ни једног, ни другог приказаног дела.

Verbesserung der Erziehung, und durch Schriften sehr verdient gemacht hat, im 72sten Jahre s. A.

2.2.1. Превод на српски језик: Allgemeine Literatur-Zeitung 1811.²³

Седмог априла, *Доситеј Обрадовић* (курзив оригиналан), сенатор²⁴ и министар културе²⁵ и иностраних дела²⁶, који је учинио велике услуге српском народу кроз унапређење образовања и кроз своја дела, преминуо је у Београду у 72. години живота.

Цитирана литература

ADB 1875, 1876, 1897: *Allgemeine Deutsche Biographie*, Leipzig: Duncker und Humblot, 1875, 1876, 1897.

ANONIM 1811: Anonim. „Todesfälle Dositej Obradović“, u: *Allgemeine Literatur-Zeitung*, 27-224, 847. (17.8.1811.)

ANONIM 1785: Anonim. „Vermischte Schriften“, u: *Allgemeine Literatur-Zeitung* 1-12, 55-56. (15.1.1785.)

ARL 1793: *Allgemeines Repertorium der Literatur (für die Jahre 1785. bis 1790), Erster Band. Enthaltend des systematischen Verzeichnisses in- und ausländischer Schriften. Erste Hälfte*, (in der Expedition der Allgemeinen Litteratur-Zeitung), Jena, 1793.

GRBIĆ 2012: GRBIĆ, Dragana. *Pre-kretanja. Hale-Lajpcig. Prekretnica u životu Dositeja Obradovića*, Halle - Beograd: Seminar für der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg – Institut za književnost i umetnost - Interdisziplinäres Zentrum für die Erforschung der europäischen Afklärung der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, 2012. [orig.] ГРБИЋ, Драгана. *Пре-кретања. Хале-Лајпциг. Прекретница у животу Доситеја Обрадовића*, Halle - Београд: Seminar für der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg - Институт за књижевност и уметност - Interdisziplinäres Zentrum für die Erforschung der europäischen Afklärung der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, 2012.

GRBIĆ 2016: GRBIĆ, Dragana. *Delo Dositeja Obradovića u evropskom književno-kulturnom kontekstu. Kulturno-istorijski odjeci nemačke prosvetćenosti Hale-Lajpciškog intelektual-*

²³ Прев. А.П.

²⁴ Тј. совјетник, односно *тајни дејствителни член Правителствуюуишеј совјеџа народа срѣској*. (LjUŠIĆ 2005: 69). Овде се препознаје утицај Аустрије на развој државне управе српске државе. У Хабзбуршкој Монархији је, након укидања Тајног савета (*Geheimer Rat*) 1749. године, титула тајног царско-краљевског саветника (*k.k. Geheimer Rat*) задржана за високо рангиране чланове државне администрације. Карловачки митрополити су, нпр. често произвођени у титулу „таиног саветника его величества“. Истовремено се може пратити и руски утицај у Србији. Наиме, руска дипломатија је након конгреса у Ерфурту (27. септембар - 14. октобар 1808.) изградила своје трајне ставове о питању организације власти у Србији. Према ставу кнеза Прозоровског, требало је да се у Србији установи наследна монархија са кнезом на челу и „совјет у виду сената“ којим би председавао кнез. (ČVOROVIĆ 2025: 106-107, 109-113, нап. 13, 16). Стога, именовање Доситеја као „сенатора“ се може истраживати и у контексту знања о Србији у оновременом јавном мњењу Европе. Опширније о успосављању и изградњи аутономне Кнежевине Србије: LjUŠIĆ 1986.

²⁵ Попечитељ просвете (просвешченија). (LjUŠIĆ 2005: 69). Овде треба обратити пажњу на начин на који је (културално) преведен термин „просвешченије“ као „култура“ (*Cultus*), што је било у складу са тежњама просветитељства.

²⁶ Доситеј није обављао ову дужност. Попечитељ иностраних дјел био је Миљко Радоњић. (LjUŠIĆ 2005: 69).

- nog kruga na južnoslovenskim prostorima*, odbranjena doktorska disertacija, Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, 2016. [orig.] ГРБИЋ, Драгана. *Дело Доситеја Обрадовића у европском књижевно-културном контексту. Културно-историјски одјеци немачке просвећености Хале-Лајпцишког интелектуалног круга на јужнослоvensким просторима*, одбрањена докторска дисертација, Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2016.
- GRBIĆ 2019: GRBIĆ, Dragana. „Machina Humana et Homo Viator“, *Ljudi govore. Časopis za književnost i kulturu* 12-19(35-36)/2019., 17-30. [orig.] ГРБИЋ, Драгана. „Machina Humana et Homo Viator“, *Људи говоре. Часопис за књижевност и културу* 12-19(35-36)/2019., 17-30.
- GRBIĆ 2023: GRBIĆ, Dragana. „Serbian Culture of the 18th Century between Cultural Transfer from the East and West“, u: *Cultural Transfer Europe - Serbia. Methodological Issues and Challenges*, (Marković, Slobodan, ed.), Beograd: Faculty of Political Studeis - Dosije Studio, 2023., 113-144.
- ĐORĐEVIĆ 2023a: ĐORĐEVIĆ, Miloš. *Nemački pogled na Srbiju u 18. veku*, Niš: Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu, 2023. [orig.] ЂОРЂЕВИЋ, Милош. *Немачки поглед на Србију у 18. веку*, Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу, 2023.
- ĐORĐEVIĆ 2023b: ĐORĐEVIĆ, Miloš. „Slika Srbije kroz vizuru putopisaca Svetog Rimskog carstva 17. i 18. veka“, u: *Vranjski glasnik. Povodom 110 godina od Balkanskih ratova i oslobođenja Stare Srbije. Tematski zbornik nacionalnog značaja*, Vranje: Narodni muzej Vranje, 2023., 75-83. [orig.] ЂОРЂЕВИЋ, Милош. „Слика Србије кроз визуру путописаца Светог Римског царства 17. и 18. века“, у. *Врањски гласник. Поводом 110 година од Балканских ратова и ослобођења Старе Србије. Тематски зборник националног значаја*, Врање: Народни музеј Врање, 2023. 75-83.
- EB 1911: *Encyclopaedia Britannica*, VIII, Cambridge.
- ŽIVANOVIĆ 2017: ŽIVANOVIĆ, Vladimir B. *Bibliografija radova o Dositeju Obradoviću*, odbranjena doktorska disertacija, Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu 2017. [orig.] ЖИВАНОВИЋ, Владимир Б. *Библиографија радова о Доситеју Обрадовићу*, одбрањена докторска дисертација, Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2017.
- IVANIĆ 2007: *Dositej i Evropa*, (prir. IVANIĆ, Dušan), Beograd: Zadužbina „Dositej Obradović“, 2007. [orig.] *Доситеј и Европа*, (прир. ИВАНИЋ, Душан), Београд: Задужбина „Доситеј Обрадовић“, 2007.
- JAŠOVIĆ 2007: JAŠOVIĆ, Predrag. *Recepcija književnog dela Dositeja Obradovića*, Pančevo: „Mali Nemo“, 2007. [orig.] ЈАШОВИЋ, Предраг. *Рецепција књижевног дела Доситеја Обрадовића*, Панчево: „Mali Nemo“, 2007.
- KASIRER 2003: KASIRER, Ernst. *Filozofija prosvetiteljstva*, Beograd: „Gutenbergova falaksija“, 2003. [orig.] КАСИРЕР, Ернст. *Филозофија просветитељства*, Београд: „Гутенбергова галаксија“, 2003.
- LJUŠIĆ 1986: LJUŠIĆ, Radoš. *Kneževina Srbija (1830-1838)*, Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 1986. [orig.] ЉУШИЋ, Радош. *Кнежевина Србија (1830-1838)*, Београд: Српска академија наука и уметности, 1986.
- LJUŠIĆ 2005: LJUŠIĆ, Radoš i dr. *Vlade Srbije 1805-2005*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavnastva, 2005. [orig.] ЉУШИЋ, Радош и др. *Владе Србије 1805-2005*, Београд:

Завод за уџбенике и наставна средства, 2005.

- MARKOVIĆ, POPOVIĆ 2022: MARKOVIĆ, Olivera, POPOVIĆ, Aleksa. „Putovanje kao način života u srpskom društvu XVIII veka: putujući vojnik i putujući učitelj“, u: *Put u kulturi Bugara i Srba*, Veliko Trnovo: Univerzitetsko izdavaštvo „Sv. Ćirilo i Metodije“, 2022, 101-114. [orig.] МАРКОВИЋ, Оливера, ПОПОВИЋ, Алекса. „Путовање као начин живота у српском друштву XVIII века: путујући војник и путујући учитељ“. у: *Пътят в културата на Българи и Сърби/Пут у култури Бугара и Срба*. Велико Търново: Университетско издателство „Св. Кирил и Методий“, 2022, 101–114.
- MATICKI 2010: MATICKI, Miodrag. „Žanrovski potencijal srpske periodike 18. veka“, u: *Žanrovi u srpskoj periodici* (prir. Matović, Vesna), Beograd – Novi Sad: Institut za književnost i umetnost – Matica srpska, 2010, 73-103. [orig.] МАТИЦКИ, Миодраг. „Жанровски потенцијал српске периодике 18. века“, у: *Жанрови у српској периодици* (прир. Матовић, Весна), Београд - Нови Сад: Институт за књижевност и уметност - Матица српска, 2010, 73-103.
- MATUŠEK 2004: *Organisation der Kritik. Die Allgemeine Literatur-Zeitung in Jena 1785-1803*. (MATUSCHEK, Stefan, Hg.), Heidelberg: Universitätsverlag Winter Heidelberg, 2004.
- NDB 2007: *Neue Deutsche Biographie* 23, Berlin: Duncker und Humblot, 2007.
- POPOVIĆ, MARKOVIĆ 2022: POPOVIĆ, Aleksa, MARKOVIĆ, Olivera. „Tipologija i tropologija zatvorenog prostora u Memoarima Simeona Piščevića“, *Ishodišta-Originations* 8, Temišvar-Niš: Centar za naučna istraživanja kulture Srba u Rumuniji – Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu 2022, 207-221. [orig.] ПОПОВИЋ, Алекса, МАРКОВИЋ, Оливера. „Типологија и тропологија затвореног простора у Мемоарима Симеона Пишчевића“, *Исходишта-Originations* 8, Темишвар-Ниш: Центар за научна истраживања културе Срба у Румунији Савеза Срба у Румунији - Филозофски факултет Универзитета у Нишу, 2022, 207-221.
- ČVOROVIĆ 2025: ČVOROVIĆ, Zoran. „Doprinos Rusije uspostavljanu ograničene monarhije u Srbiji (1808-1838)“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* 59-1: Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, 2025, 101-137. [orig.] ЧВОРОВИЋ, Зоран. „Допринос Русије успостављању ограничено монархије у Србији (1808-1838), *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 59-1: Правни факултет Универзитета у Новом Саду, 2025, 101-137.
- ČURČIĆ 1988: ČURČIĆ, Lazar. *Srpske knjige i srpski pisci 18. veka*, Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada, 1988. [orig.] ЧУРЧИЋ, Лазар. *Српске књиге и српски писци 18. века*, Нови Сад: Књижевна заједница Новог Сада, 1988.

Aleksa Popović

DOSITEJ IN THE MAGAZINE ALLGEMEINE LITERATUR-ZEITUNG IN THE YEARS OF 1785 AND 1811

Summary

The paper presents a critically edited text of the review of the early works of Dositej Obradović, which had published in 1785, and the text of the necrologue published in 1811 in the Allgemeine Literatur-Zeitung. The early reception of Dositej's work, precisely his Leipziger opus, which was crucial for the formation of Dositej as a writer, is noted in the reviews published immediately after the publication of depicted work, and the importance of Dositej as a writer of

international renown was reflected by the publication of the news of his death in one of the most prestigious and influential literary magazines in the German language of the first half of the nineteenth century. After articles on strategic military-political and economic topics, at this time the number of «Serb» topics in the Deutsch-speaking press was expanded to include Serb literature.

Keywords: The history of Press, Cultural History, History of Literature, Dositej Obradović, XVIII century